

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Катерина Гаджева
Институт за изследване на изкуствата – БАН

за дисертационния труд за присъждане на ОНС „доктор” на тема:

ФОТОГРАФСКИЯТ ПОРТРЕТ – ЖАНРОВА ТРАДИЦИЯ И СЪВРЕМЕННИ ПРОЯВЛЕНИЯ

Дисертант: Соня Тодорова Станкова
Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство
„Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив
Факултет „Изобразителни изкуства“, катедра „Приложни изкуства“
Докторска програма „Приложни, изящни изкуства и дизайн”
Научен ръководител: проф. д-р Галина Лардева-Минкова

Професионално направление 8.2. Изобразително изкуство

Общо представяне на процедурата и получените за рецензиране материали

Настоящата рецензия е изготвена съгласно Заповед №РД-27-043 от 12.03.2024 г., издадена от проф. Тони Шекерджиева–Новак, ректор на Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив. Декларирам, че съм получила и обстойно съм разгледала изпратената ми документация по процедурата. Въз основа на прегледа на документите потвърждавам, че са налице няучните изисквания, заложили съгласно ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за допускане до защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ по професионално направление 8.2. Изобразително изкуство.

Биографични данни за докторанта

Соня Станкова познава и златните години на българската фотография, и тежките такива, и съвременността, която все още е твърде рано да оценяваме. Тя е от онези автори, успели да преборят песимизма, разочарованията и измамните надежди, които преходите влекат след себе си. Завършила е Техникума по полиграфия и фотография „Юлиус Фучик“ в София и Педагогика на изобразителните изкуства в ПУ „Паисий Хилендарски“. Има магистърска степен по фотография от Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив. Работила е както с класическите фотографски техники, така и с тези, които предлагат съвременността. Нейни произведения са отпечатани в престижни чуждестранни

издания, автор е на десетки самостоятелни изложби в страната и чужбина, носител на редица фотографски отличия. Бих искала специално да изтъкна преподавателската дейност на Соня Станкова в Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство в Пловдив. Считам за особено важно жените да бъдат подкрепяни в стремежа си за професионално и академично израстване в областта на фотографията, тъй като те все още са малцинство в преподавателския състав на висшите учебни заведения, предлагащи бакалавърски, магистърски и докторски програми по фотография.

Актуалност на тематиката

От всички изобразителни средства у нас, фотографията е най-непроучена, неописана и недокументирана. На практика, едва в последните две десетилетия тя за първи път попадна във фокуса на сериозния научен интерес. Белите „петна“ във фотографското ни минало са толкова много, че е трудно, ако не и почти невъзможно, да бъде конструиран цялостен, логичен и фактологически обоснован разказ. В една такава напълно неизучена територия, всяко съвместно изследване е актуално и приносно, още повече, когато е написано с разбиране и отношение към медията. Дисертационният труд на Соня Станкова предлага многопланов анализ на един от най-популярните жанрове във фотографията – портретът, който е разгледан както в световен, така и в български контекст. Невъзможно е да разберем в дълбочина нито проблемите, нито естетическите послания на съвременната фотография, ако не сме запознати с миналото на медията – именно това е и основната идея, която ясно се откроява в представения текст.

Целесъобразност на изследователските методи за постигане на поставените цели

Соня Станкова прави исторически преглед, откроявайки автори и явления не само от областта на фотографския портрет, но и на медията въобще. Фокусира вниманието и върху българската фотография, като посочва най-важните представители на жанра от миналото и настоящето. Накрая споделя собствения си авторски опит. Намирам този изследователски подход за най-удачен за дисертационен труд, тъй като той предполага запознаване и анализиране на съществуващата литература, систематизиране на фактите и извеждане на заключения – в случая, представени под формата на лични творчески проекти.

Оценка на дисертационния труд

Важно е да отбележим, че Соня Станкова не е школуван изследовател – тя е преди всичко творец и усилието, положено за създаването на добре структурирана, съдържателна и приносна разработка, трябва да бъде изтъкнато преди всичко. Както самата тя отбелязва, водещият мотив за нея е полезността на труда и „в преподавателската работа в Академията за музикално и танцово изкуство, както и теоретичната подкрепа на художественотворческата докторантура, с което да се оформи и завърши цялостният и артистичен и теоретичен потенциал като творец”. Дисертационният труд, резултат от дългогодишната и работа като артист, преподавател и докторант, се състои от **теоретична част** – 101 страници, структурирани в увод, изложение в три глави, заключение и библиография, и приложение от 98 страници с илюстрации от историята на световната, българската фотография, проекти на съвременни български фотографи, както и фотографии от личните проекти на Станкова в областта на фотографският портрет.

В първа глава дисертантката разглежда историческите и социокултурни предпоставки за появата и развитието на фотографията, респективно на фотографския портрет. Разбира се, онова, което най-много амбицира създателите на първите фотографски техники и впоследствие удивлява всички, които застават пред фотографската камера, е способността на медията да запечатва изключително точни, реалистични и въздействащи изображения, представящи в най-големи подробности не само спецификите на човешкото лице, но и особеностите на личното присъствие. Историята на фотографския портрет не би могла да бъде разгледана отделно от историята на самата медия, така че Соня Станкова с пълно право отделя специално внимание на първите фотографски открития и на естетическите, социални и културологични преобразования, до които те довеждат. Тя изрично подчертава, че в творческото си развитие, „фотографският портрет се опира на натрупания от живописиста опит за пресъздаване на човешки образ, но успоредно с това върви по свой собствен, специфичен път”. Специално внимание е отделено на работата на Дейвид Октавиъс Хил, Гаспар Феликс Турнашон-Надар и Джулия Маргарет Камерън. Макар на пръв поглед тези автори да са отдалечени – времево, географски и естетически – от съвременната българската фотография, намирам подборът на Станкова за напълно основателен, тъй като в последните години тъкмо техните произведения оказват сериозно влияние върху някои представителни на артистичната ни фотография, изявяващи се именно в полето на портретния жанр. Особено интересна е частта, посветена на взаимните влияния между фотографията и литературата – проблематика, която е слабо изследвана у нас. Тук бих препоръчала по-ясно и отчетливо аргументиране на връзката с основната тема на дисертационния труд, тъй като на места тя се губи. Следва преглед на творчеството на

някои от най-значимите автори-портретисти от втората половина на ХХ век като Юсуф Карш, Анри Картие-Бресон, Ричард Аведон, Синди Шърман, Ървин Олаф. На практика това е преглед и на различните подходи във фотографския портрет – студиен, репортажен, постановъчен.

Втората глава от дисертацията е посветена на развитието на фотографския портрет в България – от най-ранните му проявления в работата на Анастас Карастоянов, Тома Хитров, Георги Данчов-Зографина и пр., през дейността на първите жени-фотографки в България като Елена Чернева-Хитрова и дъщерите ѝ Иванка и Бойка, Недялка Качулева, Райна Карастоянова, Елена Йотова до основаването на Българския фотоклуб, в който членуват както редица изтъкнати фотографи, така и любители. Стоменати са някои от най-изявените майстори на фотографския портрет като Петър Папакочев, Пенчо Балкански, Емил Рашев, Бончо Карастоянов. Следва поглед към втората половина на ХХ век, когато се заражда фотографското образование в страната. Макар и необходим, историческият разказ е доста монотонен до момента, в който не се фокусира върху последните десетилетия на ХХ век. Тук дисертантката си позволява да формулира интерпретации и изводи, касаещи не само фотографския, но и артистичния живот в страната и именно тази ѝ смелост аз бих открила, като за едно от най-големите достойнства на дисертационния труд. Текстът става значително по-динамичен и обстоятелствен, по-задълбочено е разгледано творчеството на Иво Хаджимишев, Лоте Михайлова, Гаро Кешишян, Йордан Йорданов-Юри, Деяна Стаматова, Явор Попов, Станка Цонкова-Уша, Нели Гаврилова, Галина Ушева, Борис Мисирков и Георги Богданов и др. Кулминацията на дисертационния труд откриваме **в третата глава**, в която Соня Станкова споделя собствения си творчески опит. Интригуващо е описанието ѝ на ателиерната работа, пречупена през призмата на политическия и икономическия преход след 1989 година. Повтаремостта на действията и автоматизирането на снимачния процес, стотиците фотографии за документи, резултат от стотици безстрастно натиснати фотографски спусъци, в края на краищата се превръщат в солидна основа за по-нататъшното развитие на авторката в областта на творческата фотография и по неподозирани и криволичещи пътеки я отвеждат до престижни артистични форуми и списания, като например знаковото „Colors”, издание на „Fabrica” – дизайнерската лаборатория на италианския моден концерн „Бенетон”. Соня Станкова представя някои от най-емблематичните си проекти, от които става ясно колко тясна е връзката ѝ с Пловдив и с хората, които живеят в

симбиоза с града. Разказът ѝ е неподправен и искрен – точно каквито са и нейните фотографии.

Приноси и значимост на научната разработка и на публикациите по темата на дисертационния труд

Соня Станкова има две статии по темата на дисертацията в академични издания и два представителни албума – „Абстрактни реалности” и „Лицата на Пловдив” – публикации, които покриват изискванията за художественотворческа докторантура. Напълно съм съгласна с посочените от дисертанктата приноси, като бих искала да открия интересния подбор на автори и изображения, които логично отвеждат до личните ѝ творчески проекти, доброто познаване на фотографската история и интересът към фотографската теория, които, вярвам, дисертанктата предава на своите студенти, както и стремежът към увлекателен и съдържателен разказ, подкрепен от адекватно подобрени цитати от сериозни литературни източници.

Авторефератът съответства на съдържанието на дисертационния труд.

Препоръките ми са свързани главно с библиографията, която би могла да бъде разширена. Прави впечатление, че в нея не са посочени никакви статии, което смятам за сериозен минус.

Приемам дисертацията на Соня Станкова **„ФОТОГРАФСКИЯТ ПОРТРЕТ – ЖАНРОВА ТРАДИЦИЯ И СЪВРЕМЕННИ ПРОЯВЛЕНИЯ“** за съвестно изпълнена и убедено ще гласувам ЗА присъждане на образователната и научна степен „доктор”.

17.05.2024

София

Рецензент: доц. д-р Катерина Гаджева